

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 8ης Σεπτεμβρίου 2011*

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-89/10 και C-96/10,

με αντικείμενο αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως υποβληθείσες από το rechtbank van eerste aanleg te Brussel (Βέλγιο) με αποφάσεις, αντιστοίχως, της 29ης και 12ης Ιανουαρίου 2010, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 17 και 22 Φεβρουαρίου 2010, στο πλαίσιο των δικών

Q-Beef NV (C-89/10)

κατά

Belgische Staat

και

Frans Bosschaert (C-96/10)

κατά

Belgische Staat,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

Vleesgroothandel Georges Goossens en Zonen NV,

Slachthuizen Goossens NV,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-C. Bonichot, πρόεδρο τμήματος, L. Bay Larsen, C. Toader (εισηγήτρια), A. Prechal και E. Jarašiūnas, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Jääskinen
γραμματέας: C. Strömholm, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 3ης Φεβρουαρίου 2011,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— οι Q-Beef NV και F. Bosschaert, εκπροσωπούμενοι από τον J. Arnauts-Smeets, advocaat,

— οι Vleesgroothandel Georges Goossens en Zonen NV και Slachthuizen Goossens NV, εκπροσωπούμενες από τους A. D'Halluin και F. van Remoortel, advocaten,

- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J.-C. Halleux, επικουρούμενο από τους Y. Vastersavendts και E. Jacobowitz, advocaten,

- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους S. Thomas και H. van Vliet,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 26ης Μαΐου 2011,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Οι αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορούν τόσο το αν συνάδει με τις απορρέουσες από το δίκαιο της Ένωσης αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας μια ειδική πενταετής προθεσμία παραγραφής που προβλέπεται από το εσωτερικό δίκαιο του Βασιλείου του Βελγίου όσο και τον καθορισμό του σημείου ενάρξεως της προθεσμίας αυτής.

- 2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο διαφορών όπου, αφενός, η Q-Beef NV (στο εξής: Q-Beef) αντιδικεί με το Belgische Staat (Βελγικό Δημόσιο) (C-89/10) και, αφετέρου, ο F. Bosschaert αντιδικεί με το Βελγικό Δημόσιο καθώς και με τις Vleesgroothandel Georges Goossens en Zonen NV και Slachthuizen Goossens NV (στο εξής: εταιρίες Goossens) (C-96/10) σχετικά με τη δυνατότητα εφαρμογής πενταετούς προθεσμίας παραγραφής όσον αφορά απαιτήσεις που επιδιώκονται με αγωγές κατά του Βελγικού Δημοσίου για την επιστροφή εισφορών που εισπράχθηκαν για τη χρηματοδότηση του Ταμείου για την υγεία των ζώων και τη ζωοπαραγωγή (στο εξής: Ταμείο).

Το νομικό πλαίσιο

Η εθνική ρύθμιση περί του Ταμείου

Η ρύθμιση του 1987

- 3 Ο νόμος της 24ης Μαρτίου 1987 για την υγεία των ζώων (*Moniteur belge* της 17ης Απριλίου 1987, σ. 5788, στο εξής: νόμος του 1987) εισήγαγε ένα σύστημα χρηματοδότησεως των παροχών που αφορούν την καταπολέμηση των ασθενειών των ζώων και τη βελτίωση της υγιεινής, της υγείας και της ποιότητας των ζώων και των ζωικών προϊόντων (στο εξής: σύστημα του 1987). Σύμφωνα με το άρθρο του 2, ο νόμος αυτός είχε ως σκοπό «την καταπολέμηση των ασθενειών των ζώων χάριν της δημόσιας υγείας και της οικονομικής ευμάρειας των κατόχων ζώων».
- 4 Το άρθρο 32, παράγραφος 2, του νόμου του 1987 όριζε:

«Στο Υπουργείο Γεωργίας ιδρύεται [Ταμείο] [...]. Το Ταμείο αυτό έχει ως αποστολή να παρεμβαίνει στη χρηματοδότηση των αποζημιώσεων, των επιδοτήσεων και άλλων παροχών όσον αφορά την καταπολέμηση των ασθενειών των ζώων και τη βελτίωση της υγιεινής, της υγείας και της ποιότητας των ζώων και των ζωικών προϊόντων. Το Ταμείο χρηματοδοτείται με:

- 1° τις υποχρεωτικές εισφορές οι οποίες επιβαρύνουν τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που παράγουν, μεταποιούν, μεταφέρουν, επεξεργάζονται, πωλούν ή εμπορεύονται ζώα·

[...]

Η υποχρεωτική εισφορά, αν καταβάλλεται από πρόσωπα που μεταποιούν, μεταφέρουν, επεξεργάζονται, πωλούν ή εμπορεύονται ζώα ή ζωικά προϊόντα, μετακυλιέται κατά οποιαδήποτε συναλλαγή μέχρι τον παραγωγό.»

- 5 Ο νόμος του 1987 όριζε ότι με βασιλικό διάταγμα δύνανται να καθοριστούν το ποσό των υποχρεωτικών αυτών εισφορών καθώς και τα της εισπράξεώς τους. Με το βασιλικό διάταγμα της 11ης Δεκεμβρίου 1987 για τις υποχρεωτικές εισφορές στο Ταμείο για την υγεία των ζώων και τη ζωοπαραγωγή (*Moniteur belge* της 23ης Δεκεμβρίου 1987, σ. 19317, στο εξής: διάταγμα του 1987) επιβλήθηκε από 1ης Ιανουαρίου 1988 στα σφαγεία και στους εξαγωγείς υποχρεωτική εισφορά ανά βοοειδές, μόσχο ή χοίρο που σφαζόταν ή εξαγόταν ζωντανός. Οι υποχρεωτικές εισφορές που επιβάλλονταν στα σφαγεία και στους εξαγωγείς έπρεπε να μετακυλιθούν από αυτούς στον προμηθευτή των ζώων, ο οποίος, αν υπήρχε τέτοια περίπτωση, τις μετακύλιε στον πωλητή, με αποτέλεσμα η αλυσίδα να φθάνει μέχρι τον παραγωγό Έκτοτε, ο νόμος και το διάταγμα του 1987 τροποποιήθηκαν κατ' επανάληψη. Κανένα από τα νομοθετήματα αυτά δεν κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή βάσει του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΟΚ (στη συνέχεια, άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΚ και, ακολούθως, άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ).

Ο νόμος του 1998

- 6 Κατόπιν της αποφάσεως 91/538/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 7ης Μαΐου 1991, σχετικά με το Ταμείο για την υγεία των ζώων και τη ζωοπαραγωγή στο Βέλγιο (ΕΕ L 294, σ. 43), με την οποία το σύστημα του 1987 κηρύχθηκε ασύμβατο με την κοινή αγορά, και βάσει του νόμου της 23ης Μαρτίου 1998 για τη δημιουργία του Fonds budgétaire pour la santé et la qualité des animaux et des produits animaux (*Moniteur belge* της 30ής Απριλίου 1998, σ. 13469, στο εξής: νόμος του 1998), το σύστημα αυτό καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε με νέο σύστημα (στο εξής: σύστημα του 1998), το οποίο προβλέπει ένα νέο καθεστώς υποχρεωτικών εισφορών, που ισχύει αναδρομικά από την 1η Ιανουαρίου 1988, καθώς και ένα νέο ταμείο, το Fonds budgétaire pour la santé et la qualité des animaux et des produits animaux (στο εξής, συλλήβδην με το Ταμείο

του συστήματος του 1987: Ταμείο). Το σύστημα του 1998 διαφέρει ουσιωδώς από εκείνο του 1987 επειδή δεν προβλέπει εισφορές για τα εισαγόμενα ζώα και επειδή από 1ης Ιανουαρίου 1997 δεν είναι πλέον απαιτητές εισφορές για τα εξαγόμενα ζώα.

- 7 Το άρθρο 5 του νόμου του 1998 ορίζει ότι το Ταμείο χρηματοδοτείται, μεταξύ άλλων, με τις εισφορές που με βασιλικό διάταγμα επιβάλλονται στα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που παράγουν, μεταποιούν, μεταφέρουν, επεξεργάζονται, πωλούν ή εμπορεύονται ζώα ή ζωικά προϊόντα.
- 8 Το άρθρο 14 του νόμου του 1998 επιβάλλει εισφορές στα σφαγεία και στους εξαγωγείς. Τα ποσά των εισφορών αυτών ποικίλλουν αναλόγως της περιόδου για την οποία οφείλονται. Κατά το άρθρο αυτό:

«Τα σφαγεία και οι εξαγωγείς οφείλουν να καταβάλλουν στο Ταμείο τις ακόλουθες υποχρεωτικές εισφορές:

[...].

Οι υποχρεωτικές αυτές εισφορές μετακυλίνουν προς τον παραγωγό.

Οι υποχρεωτικές αυτές εισφορές οφείλονται μόνο για τα εγχώρια ζώα. Δεν οφείλονται για τα εισαγόμενα ζώα. Δεν οφείλονται ούτε για τα ζώα που εξαγονται από 1ης Ιανουαρίου 1997.

Όσον αφορά τα εισαχθέντα ζώα, οι υποχρεωτικές εισφορές που από 1ης Ιανουαρίου 1988 καταβλήθηκαν κατ' εφαρμογήν του [διατάγματος του 1987], που τροποποιήθηκε με τα βασιλικά διατάγματα της 8ης Απριλίου 1989, 23ης Νοεμβρίου 1990,

19ης Απριλίου 1993, 15ης Μαΐου 1995, 25ης Φεβρουαρίου 1996 και 13ης Μαρτίου 1997, επιστρέφονται στους δανειστές που αποδεικνύουν ότι οι καταβληθείσες από αυτούς υποχρεωτικές εισφορές αφορούσαν εισαχθέντα ζώα, ότι οι υποχρεωτικές αυτές εισφορές δεν μετακλίσθηκαν από αυτούς προς τον παραγωγό ή ότι ακυρώθηκε η μετακλίση τους και ότι κατέβαλαν όλες τις υποχρεωτικές εισφορές για τα εγχώρια ζώα, περιλαμβανομένων των εξαχθέντων ζώων σφαγής και των εξαχθέντων ζώων εκτροφής και αποδόσεως.»

- 9 Τα άρθρα 15 και 16 του νόμου του 1998 επιβάλλουν εισφορές στους υπεύθυνους των χοιροτροφικών εκμεταλλεύσεων καθώς και στις γαλακτοκομικές εγκαταστάσεις και στους κατόχους αδειών πώλησεως γαλακτοκομικών προϊόντων.
- 10 Το άρθρο 17, δεύτερο εδάφιο, του νόμου του 1998 προβλέπει αυτοδίκαιο συμψηφισμό μεταξύ των απαιτήσεων σχετικά με τις εισφορές που καταβλήθηκαν κατ' εφαρμογήν του συστήματος του 1987 και των εισφορών που οφείλονται βάσει του συστήματος του 1998.

Η εθνική ρύθμιση περί αναζήτησεως των αχρεωστήτως καταβληθέντων και περί παραγραφής

- 11 Το άρθρο 1376 του αστικού κώδικα έχει ως εξής:

«Όποιος εκ παραδρομής ή εσκεμμένως εισπράττει παροχή που δεν του οφείλεται υποχρεούται να την επιστρέψει σε εκείνον που αχρεωστήτως την κατέβαλε.»

- 12 Το άρθρο 2262 bis, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του αστικού κώδικα, όπως τροποποιήθηκε με νόμο της 10ης Ιουνίου 1998, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 27 Ιουλίου 1998, ορίζει:

«Οι ενοχικές αξιώσεις υπόκεινται σε δεκαετή παραγραφή.»

- 13 Το άρθρο 2244 του αστικού κώδικα, το οποίο αναφέρει τους κύριους λόγους διακοπής της παραγραφής, ορίζει στο πρώτο και στο δεύτερο εδάφιο του:

«Η παραγραφή διακόπτεται με κλήση ενώπιον δικαστηρίου, επιταγή προς πληρωμή ή επιβολή κατασχέσεως.

Η κλήση ενώπιον δικαστηρίου διακόπτει την παραγραφή έως την έκδοση οριστικής αποφάσεως.»

- 14 Το άρθρο 100, 1°, των κωδικοποιημένων νόμων της 17ης Ιουλίου 1991 περί του Δημοσίου Λογιστικού (*Moniteur belge* της 21ης Αυγούστου 1991, σ. 17960, στο εξής: κωδικοποιημένοι νόμοι περί του Δημοσίου Λογιστικού), ορίζει:

«Παραγράφονται και αποσβέννυνται οριστικώς υπέρ του Δημοσίου, υπό την επιφύλαξη των προθεσμιών που τάσσουν συναφώς άλλες νομοθετικές, κανονιστικές ή συμβατικές διατάξεις:

1° οι απαιτήσεις οι οποίες, ενώ έπρεπε να προβληθούν κατά τους όρους που προβλέπονται από τον νόμο ή από κανονιστική πράξη, δεν προβλήθηκαν εντός πέντε ετών από την 1η Ιανουαρίου του δημοσιονομικού έτους κατά το οποίο γεννήθηκαν·

[...]».

- 15 Το άρθρο 101 των κωδικοποιημένων νόμων περί του Δημοσίου Λογιστικού ορίζει:

«[...] Η κίνηση ένδικης διαδικασίας αναστέλλει την παραγραφή έως την έκδοση οριστικής αποφάσεως.»

- 16 Όσον αφορά την παραγραφή αξιώσεως εξ αναγωγής κατά δικονομικού εγγυητή, το άρθρο 2257 του αστικού κώδικα ορίζει:

«Η παραγραφή:

[...]

αξιώσεως εξ αναγωγής κατά δικονομικού εγγυητή αρχίζει μόνον από την ήττα στη δίκη επί της ευθείας αγωγής·

[...]».

Η διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής

- 17 Σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 93 της Συνθήκης, η Επιτροπή, με την απόφασή της 91/538, διαπίστωσε ότι το σύστημα του 1987 ήταν ασύμβατο με την κοινή αγορά υπό την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης ΕΟΚ (στη συνέχεια, άρθρου 92 της Συνθήκης ΕΚ και, ακολούθως κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 87 ΕΚ) και, κατά συνέπεια, ότι δεν μπορούσε πλέον να εφαρμόζεται, στο μέτρο που οι υποχρεωτικές εισφορές έπλητταν, στο στάδιο της σφαγής, επίσης τα ζώα και προϊόντα προελεύσεως άλλων κρατών μελών.
- 18 Με έγγραφα της 7ης Δεκεμβρίου 1995 και της 20ής Μαΐου 1996, το Βασίλειο του Βελγίου κοινοποίησε, σύμφωνα με το άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης, σχέδιο νομοθετικών μέτρων για την κατάργηση του συστήματος του 1987 και την αντικατάστασή του με νέο σύστημα.

- 19 Το ανωτέρω σχέδιο νόμου, το οποίο επρόκειτο να γίνει ο νόμος του 1998, προέβλεπε, μεταξύ άλλων, λύση του προβλήματος της επιβαρύνσεως για τα εισαγόμενα ζώα το οποίο είχε οδηγήσει την Επιτροπή να κηρύξει, με την απόφασή της 91/538, το σύστημα του 1987 ασύμβατο με την κοινή αγορά.
- 20 Το εν λόγω σχέδιο νόμου κηρύχθηκε συμβατό με την κοινή αγορά με απόφαση της Επιτροπής της 30ής Ιουλίου 1996 περί εγκρίσεως κρατικών ενισχύσεων στο πλαίσιο των διατάξεων των άρθρων [87] και [88] της Συνθήκης ΕΚ (ΕΕ 1997, C 1, σ. 2).

Οι διαφορές των κύριων δικών και τα προδικαστικά ερωτήματα

Η υπόθεση C-89/10

- 21 Η Q-Beef είναι βελγική επιχείρηση που επιδίδεται στην εμπορία ζώων και που, μεταξύ άλλων, εξάγει ζώα. Στο πλαίσιο των εξαγωγών της, κατέβαλε διάφορες εισφορές στο Βελγικό Δημόσιο βάσει της ρυθμίσεως που είχε εφαρμογή επί του Ταμείου. Έτσι, διατείνεται ότι μεταξύ Ιανουαρίου 1993 και Απριλίου 1998 κατέβαλε συνολικό ποσό 137 164 ευρώ, το οποίο ζητεί να της επιστραφεί από το Βελγικό Δημόσιο.
- 22 Κατόπιν της αποφάσεως της 21ης Οκτωβρίου 2003, C-261/01 και C- 262/01, van Calster κ.λπ. (Συλλογή 2003, σ. I-12249), εφόσον είχε καθοριστεί ότι δεν μπορούσε να δοθεί συνέχεια στα αναδρομικά αποτελέσματα του νόμου του 1998 για την περίοδο πριν από την απόφαση με την οποία η Επιτροπή κήρυξε συμβατό με την κοινή αγορά το σχέδιο νόμου που οδήγησε στον νόμο αυτόν, η Q-Beef άσκησε στις 2 Απριλίου 2007 ενώπιον του rechtbank van eerste aanleg te Brussel αγωγή κατά του Βελγικού Δημοσίου για να της επιστραφούν οι σχετικές εισφορές.

- 23 Κατά το αιτούν δικαστήριο, βάσει του άρθρου 100, 1°, των κωδικοποιημένων νόμων περί του Δημοσίου Λογιστικού, η πενταετής προθεσμία παραγραφής της απαιτήσεως της Q Beef κατά του Βελγικού Δημοσίου άρχισε την 1η Ιανουαρίου του δημοσιονομικού έτους εντός του οποίου γεννήθηκε η απαίτηση αυτή, και εν προκειμένω του έτους ενάρξεως της ισχύος του νόμου του 1998, δηλαδή την 1η Ιανουαρίου 1998, λόγω του συμψηφισμού που το νομοθέτημα αυτό προβλέπει μεταξύ των απαιτήσεων που οφείλονται βάσει του νέου συστήματος και της απαιτήσεως σχετικά με τις εισφορές που είχαν καταβληθεί βάσει του συστήματος του 1987, και συμπληρώθηκε τα μεσάνυχτα της 31ης Δεκεμβρίου 2002. Εφόσον το Βελγικό Δημόσιο ενήχθη στις 2 Απριλίου 2007, η απαίτηση της Q-Beef κατά του Βελγικού Δημοσίου έχει κατά το βελγικό εσωτερικό δίκαιο παραγραφεί. Κατά το αιτούν δικαστήριο, και αντιθέτως προς αυτό που υποστήριξε η Q-Beef, η προαναφερθείσα απόφαση van Calster κ.λπ. είναι αμιγώς διαπιστωτικού χαρακτήρα όσον αφορά το εθνικό δίκαιο και δεν αποτελεί σημείο αφετηρίας της προθεσμίας παραγραφής.
- 24 Υπό τις συνθήκες αυτές, το rechtbank van eerste aanleg te Brussel αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να θέσει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Προσκρούει στο κοινοτικό δίκαιο η εκ μέρους του εθνικού δικαστή εφαρμογή της πενταετούς, προβλεπόμενης από το εθνικό δίκαιο για απαιτήσεις κατά του Δημοσίου, παραγραφής επί αξιώσεων για επιστροφή φόρων που εισπράχθηκαν από κράτος μέλος βάσει μικτού συστήματος ενισχύσεων και φορολογικών επιβαρύνσεων, αποδειχθέντος όχι μόνον εν μέρει παράνομου, αλλά και εν μέρει ασύμβατου με το κοινοτικό δίκαιο, και οι οποίοι καταβλήθηκαν προ της ενάρξεως ισχύος νέου συστήματος ενισχύσεων και υποχρεωτικών εισφορών που αντικαθιστά το πρώτο σύστημα, συστήματος το οποίο, με τελική απόφαση της Επιτροπής, κηρύχθηκε συμβατό με το κοινοτικό δίκαιο, πλην όμως όχι όσον αφορά την αναδρομική επιβολή εισφορών για περίοδο προγενέστερη της ημερομηνίας εκδόσεως της αποφάσεως αυτής;
- 2) Αποκλείει το κοινοτικό δίκαιο τη δυνατότητα κράτους μέλους να επικαλείται επιτυχώς χρόνους παραγραφής προβλεπόμενους από το εθνικό δίκαιο οι οποίοι είναι ιδιαίτερος ευνοϊκός για το ίδιο, εν συγκρίσει προς τους προβλεπόμενους από το εσωτερικό ιδιωτικό δίκαιο, στο πλαίσιο ένδικης διαδικασίας που ιδιώτης

κινεί εναντίον του για την προάσπιση των δικαιωμάτων που ο ίδιος αντλεί από τη Συνθήκη ΕΚ, σε υπόθεση όπως αυτή που εκκρεμεί ενώπιον του εθνικού δικαστή, όπου αυτοί οι ιδιαίτερος ευνοϊκοί χρόνοι παραγραφής που προβλέπονται από το εθνικό δίκαιο συνεπάγονται αποκλεισμό της δυνατότητας αναζήτησεως φορολογικών επιβαρύνσεων που καταβλήθηκαν στο κράτος μέλος βάσει μικτού συστήματος ενισχύσεων και φορολογικών επιβαρύνσεων το οποίο αποδείχθηκε όχι μόνον εν μέρει παράνομο, αλλά και εν μέρει ασύμβατο με το κοινοτικό δίκαιο, η δε αντίθεση με το κοινοτικό δίκαιο διαπιστώθηκε από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων μόνο μετά τη συμπλήρωση αυτών των ιδιαίτερος ευνοϊκών χρόνων παραγραφής του εθνικού δικαίου, έστω και αν ο παράνομος χαρακτήρας τους υφίστατο εξαρχής;»

Η υπόθεση C-96/10

²⁵ Ο F. Bosschaert είναι αγρότης ο οποίος, κατά την περίοδο μεταξύ του 1989 και του 1996, κατέβαλε στις εταιρίες Goossens τις εισφορές που προορίζονταν για το Ταμείο όσον αφορά τα ζώα των οποίων είχε παραγγείλει τη σφαγή. Κατέβαλλε τις εισφορές στη Vleesgroothandel Georges Goossens en Zonen NV η οποία, με τη σειρά της, τις διαβίβαζε στη Slachthuizen Goossens NV, που τις κατέθετε στο Ταμείο. Ο F. Bosschaert αξιώνει την επιστροφή των εισφορών αυτών, δηλαδή συνολικού ποσού 38 842,46 ευρώ, επειδή του επιβλήθηκαν παρανόμως, δεδομένου ότι η σχετική νομοθεσία αντέβαινε στο δίκαιο της Ένωσης.

²⁶ Στις 31 Ιουλίου 2007, κατόπιν της προαναφερθείσας αποφάσεως van Calster κ.λπ., ο F. Bosschaert άσκησε ενώπιον του rechtbank van eerste aanleg te Brussel αγωγή, κυρίως, κατά του Βελγικού Δημοσίου, για να του επιστραφούν οι εισφορές που είχε αχρεωστήτως καταβάλει, και, επικουρικής, κατά των εταιριών Goossens, για την περίπτωση που δεν γίνει δεκτό το κύριο αίτημά του κατά του Βελγικού Δημοσίου.

- 27 Με δικόγραφέ τους που κατέθεσαν στις 21 Νοεμβρίου 2007 στο πλαίσιο της εν λόγω δίκης, οι εταιρίες Goossens άσκησαν δύο παρεμπόμπουσες αγωγές κατά του Βελγικού Δημοσίου, δηλαδή, αφενός, αγωγή εξ αναγωγής για την περίπτωση που υποχρεωθούν να επιστρέψουν τις εισφορές που τους είχε καταβάλει ο F. Bosschaert και, αφετέρου, ευθεία αγωγή για την επιστροφή των εισφορών που οι ίδιες είχαν καταβάλει στο Ταμείο.
- 28 Όπως στην υπόθεση C-89/10, το αιτούν δικαστήριο σημειώνει ότι, με γνώμονα το βελγικό εσωτερικό δίκαιο, έχουν παραγραφεί οι απαιτήσεις που επιδιώκονται με τις αγωγές που ο F. Bosschaert και οι εταιρίες Goossens άσκησαν κατά του Βελγικού Δημοσίου για την επιστροφή των καταβληθέντων. Εκτιμά επίσης ότι, αντιθέτως προς αυτό που υποστήριξαν ο F. Bosschaert και οι εταιρίες Goossens, η προαναφερθείσα απόφαση van Calster κ.λπ. είναι αμιγώς διαπιστωτικού χαρακτήρα, επειδή το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε ότι δεν οφείλονταν οι καταβληθείσες εισφορές, αλλά περιορίστηκε να διαπιστώσει ότι οι επιβαρύνσεις ήσαν παράνομες στο μέτρο που επιβλήθηκαν αναδρομικά.
- 29 Απεναντίας, λόγω του ότι οι απαιτήσεις που επιδιώκονται με τις αγωγές που ο F. Bosschaert άσκησε κατά των εταιριών Goossens χαρακτηρίζονται ως «ενοχικές αξιώσεις», οι απαιτήσεις αυτές παραγράφονται εντός προθεσμίας δέκα ετών. Η προθεσμία αυτή, εφόσον για τις διαφορές μεταξύ ιδιωτών εισήχθη με τον νόμο της 10ης Ιουνίου 1998, που τροποποίησε τον αστικό κώδικα, άρχισε να τρέχει μόνον από τις 27 Ιουλίου 1998, ημερομηνία ενάρξεως της ισχύος του νόμου αυτού. Κατά συνέπεια, στις 31 Ιουλίου 2007, ημερομηνία ασκήσεως των αγωγών αυτών, δεν είχε ακόμη επέλθει παραγραφή. Όσον αφορά τις εξ αναγωγής αγωγές κατά του Βελγικού Δημοσίου που ασκήθηκαν στις 21 Νοεμβρίου 2007 από τις εταιρίες Goossens, οι απαιτήσεις που επιδιώκονται με τις αγωγές αυτές κατά μείζονα λόγο δεν έχουν παραγραφεί επειδή αποτελούν συνέχεια των απαιτήσεων που ο F. Bosschaert επιδιώκει με τις αγωγές που άσκησε τον Ιούλιο του 2007.
- 30 Υπό τις συνθήκες αυτές, το rechtbank van eerste aanleg te Brussel αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να θέσει στο Δικαστήριο τρία προδικαστικά ερωτήματα, εκ των οποίων τα μεν πρώτο και τρίτο είναι πανομοιότυπα αντιστοίχως με το πρώτο και το δεύτερο στην υπόθεση C-89/10, όπως παρατίθενται στη σκέψη 24 της παρούσας αποφάσεως, το δε δεύτερο έχει ως εξής:

«Σε περίπτωση κατά την οποία κράτος μέλος επιβάλλει φορολογικές επιβαρύνσεις σε ιδιώτη ο οποίος, με τη σειρά του, υποχρεούται να μετακυλίσει τις επιβαρύνσεις αυτές σε άλλους ιδιώτες με τους οποίους διατηρεί εμπορικές σχέσεις σε τομέα όπου το κράτος μέλος έχει καθιερώσει μικτό σύστημα ενισχύσεων και φορολογικών επιβαρύνσεων, το οποίο, εντούτοις, στη συνέχεια αποδεικνύεται όχι μόνον εν μέρει παράνομο, αλλά και εν μέρει ασύμβατο με το κοινοτικό δίκαιο, προσκρούει στο κοινοτικό δίκαιο η δύναμη εθνικών διατάξεων υπαγωγή της αξιώσεως των εν λόγω ιδιωτών για επιστροφή, εκ μέρους του κράτους μέλους, εισφορών των οποίων η καταβολή είναι αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο σε βραχύτερη παραγραφή, τη στιγμή δε κατά την οποία η αξίωσή τους για επιστροφή των ίδιων εισφορών από μεσολαβήσαντα ιδιώτη υπόκειται σε πιο μακρά παραγραφή, οπότε ο μεσολαβήσας αυτός ιδιώτης δύναται να βρεθεί σε κατάσταση στο πλαίσιο της οποίας, ενώ η κατ' αυτού αξίωση δεν έχει παραγραφεί, έχει παραγραφεί η αξίωση κατά του κράτους μέλους, με αποτέλεσμα ο ιδιώτης αυτός να μπορεί να εναχθεί από άλλους που δρουν στον ίδιο τομέα και να πρέπει, ενδεχομένως, να προσεπικαλέσει το κράτος μέλος ως δικονομικό εγγυητή, πλην όμως να μη δύναται να αναζητήσει από το κράτος μέλος τις εισφορές που ο ίδιος κατέβαλε απευθείας σε αυτό;»

- 31 Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 6ης Απριλίου 2010, αποφασίστηκε η ένωση των υποθέσεων C-89/10 και C-96/10 προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Προκαταρκτική παρατήρηση

- 32 Αποτελεί πάγια νομολογία ότι, ελλείψει σχετικής ρυθμίσεως της Ένωσης, στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους απόκειται να ορίσει τα αρμόδια δικαστήρια και να θεσπίσει τους δικονομικούς κανόνες ασκήσεως των ενδίκων βοηθημάτων που αποβλέπουν στην πλήρη διαφύλαξη των δικαιωμάτων τα οποία οι ιδιώτες αντλούν

από το δίκαιο της Ένωσης, αρκεί οι κανόνες αυτοί να μην είναι λιγότερο ευνοϊκοί από εκείνους που διέπουν τα παρόμοια ένδικα βοηθήματα που στηρίζονται στο εσωτερικό δίκαιο (αρχή της ισοδυναμίας) και να μη καθιστούν πρακτικά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει η έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 19ης Μαΐου 2011, C-452/09, Ιαία κ.λπ., Συλλογή 2011, σ. I-4043, σκέψη 16 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

Επί του πρώτου ερωτήματος στις υποθέσεις C-89/10 και C-96/10

- 33 Με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί στην ουσία να διευκρινιστεί αν το δίκαιο της Ένωσης αποκλείει, σε περιστάσεις όπως αυτές των κύριων δικών, την εφαρμογή πενταετούς προθεσμίας παραγραφής, που προβλέπεται στην εσωτερική έννομη τάξη για τις απαιτήσεις κατά του Δημοσίου, όσον αφορά την αναζήτηση φορολογικών επιβαρύνσεων που καταβλήθηκαν κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης βάσει ενός «μικτού συστήματος ενισχύσεων και φορολογικών επιβαρύνσεων».
- 34 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, ελλείψει εναρμονισμένων κανόνων περί της επιστροφής φορολογικών επιβαρύνσεων που επιβλήθηκαν κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, τα κράτη μέλη διατηρούν το δικαίωμα να εφαρμόζουν τους δικονομικούς κανόνες που περιέχονται στην εσωτερική τους έννομη τάξη, και μεταξύ άλλων εκείνους περί των αποκλειστικών προθεσμιών, τηρουμένων όμως των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.
- 35 Εν προκειμένω, δεν παραβιάστηκε η αρχή της της ισοδυναμίας, επειδή η πενταετής προθεσμία παραγραφής ισχύει για όλες τις απαιτήσεις κατά του Βελγικού Δημοσίου και η δυνατότητα εφαρμογής της δεν εξαρτάται από το αν οι απαιτήσεις αυτές απορρέουν από παραβίαση του εθνικού δικαίου ή του δικαίου της Ένωσης, πράγμα που στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει.

- 36 Όσον αφορά την αρχή της αποτελεσματικότητας, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει ότι ο καθορισμός εύλογων αποκλειστικών προθεσμιών για την άσκηση ενδίκου βοηθήματος είναι συμβατός με το δίκαιο της Ένωσης, χάριν της ασφάλειας δικαίου η οποία προστατεύει τόσο τον φορολογούμενο όσο και την περί ης πρόκειται φορολογική αρχή. Συγκεκριμένα, ως εκ της φύσεως τους, τέτοιες προθεσμίες δεν δύνανται να καταστήσουν πρακτικά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει η έννομη τάξη της Ένωσης, έστω και αν εξ ορισμού η συμπλήρωση των εν λόγω προθεσμιών συνεπάγεται την απόρριψη, εν όλω ή εν μέρει, του ασκηθέντος ενδίκου βοηθήματος (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Ιαία κ.λπ., σκέψη 17 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Συναφώς, παραδείγματος χάριν, εθνική τριετής αποκλειστική προθεσμία έχει θεωρηθεί εύλογη (βλ., στο ίδιο πνεύμα, απόφαση της 15ης Απριλίου 2010, Barth, C-542/08, Συλλογή 2010, σ. I-3189, σκέψη 29).
- 37 Στις υποθέσεις των κύριων δικών, όπως προκύπτει από τις αποφάσεις περί παραπομπής, δεν αμφισβητείται ότι η εφαρμοστέα προθεσμία παραγραφής είναι προθεσμία πέντε ετών, η οποία, έλλειψει ειδικών περιστάσεων που να έχουν γνωστοποιηθεί στο Δικαστήριο, δεν δύναται να θεωρηθεί αντίθετη προς την αρχή της αποτελεσματικότητας.
- 38 Κατά συνέπεια, στο πρώτο ερώτημα στις υποθέσεις C-89/10 και C-96/10 πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν αποκλείει, σε περιστάσεις όπως αυτές των κύριων δικών, την εφαρμογή πενταετούς προθεσμίας παραγραφής, που προβλέπεται στην εσωτερική έννομη τάξη για τις απαιτήσεις κατά του Δημοσίου, όσον αφορά την αναζήτηση φορολογικών επιβαρύνσεων που καταβλήθηκαν κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης βάσει ενός «μικτού συστήματος ενισχύσεων και φορολογικών επιβαρύνσεων».

Επί του δευτέρου ερωτήματος στην υπόθεση C-96/10

- 39 Με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί στην ουσία να διευκρινιστεί αν το δίκαιο της Ένωσης αποκλείει εθνική ρύθμιση η οποία, σε περιστάσεις όπως αυτές της κύριας δίκης, παρέχει σε ιδιώτη μακρότερη προθεσμία για να αναζητήσει φορολογικές επιβαρύνσεις από άλλον ιδιώτη που είχε παρέμβει ως ενδιάμεσος, στον οποίο τις κατέβαλε και ο οποίος τις εξόφλησε για λογαριασμό του πρώτου υπέρ του Δημοσίου,

ενώ, αν τις είχε καταβάλει ευθέως στο τελευταίο, η απαίτηση του πρώτου ιδιώτη θα υπέκειτο σε βραχύτερη προθεσμία.

- 40 Εν προκειμένω, κατά το αιτούν δικαστήριο, οι κατά του Δημοσίου απαιτήσεις του F. Bosschaert και των εταιριών Goossens για την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων έχουν παραγραφεί λόγω της ειδικής πενταετούς προθεσμίας παραγραφής που προβλέπεται για τις απαιτήσεις κατά του Δημοσίου, ενώ η απαίτηση του F. Bosschaert κατά των εταιριών αυτών δεν έχει παραγραφεί επειδή η σχετική αγωγή ασκήθηκε εντός της δεκαετούς προθεσμίας παραγραφής που ισχύει για την αναζήτηση των αχρεωστήτως καταβληθέντων μεταξύ ιδιωτών.
- 41 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει επίσης να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το δίκαιο της Ένωσης δεν απαγορεύει σε κράτος μέλος να αντιτάσσει στις αγωγές για την επιστροφή φόρων εισπραχθέντων κατά παραβίαση του εν λόγω δικαίου εθνική τριετή αποκλειστική προθεσμία αποκλίνουσα από το κοινό καθεστώς της αναζητήσεως των αχρεωστήτως καταβληθέντων μεταξύ ιδιωτών, η οποία υπόκειται σε ευνοϊκότερη προθεσμία, όταν η εν λόγω αποκλειστική προθεσμία εφαρμόζεται κατά τον ίδιο τρόπο επί των αγωγών για την επιστροφή των φόρων που στηρίζονται στο δίκαιο της Ένωσης και επί εκείνων για την επιστροφή των φόρων που στηρίζονται στο εσωτερικό δίκαιο (βλ. αποφάσεις της 15ης Σεπτεμβρίου 1998, C-231/96, Edis, Συλλογή 1998, σ. I-4951, σκέψη 39, και C-260/96, Spac, Συλλογή 1998, σ. I-4997, σκέψη 23, καθώς και της 10ης Σεπτεμβρίου 2002, C-216/99 και C-222/99, Prisco και CASER, Συλλογή 2002, σ. I-6761, σκέψη 70).
- 42 Επιπλέον, οι προθεσμίες παραγραφής έχουν, εν γένει, ως λειτουργία να κατοχυρώνουν την ασφάλεια δικαίου, η οποία προστατεύει τόσο τον φορολογούμενο όσο και την περί ης πρόκειται φορολογική αρχή (βλ., στο ίδιο πνεύμα, προαναφερθείσα απόφαση Edis, σκέψη 35, και απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 2010, C-367/09, SGS Belgium κ.λπ., Συλλογή 2010, σ. I-10761, σκέψη 68). Το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει ότι η αρχή της αποτελεσματικότητας δεν παραβιάζεται όταν πρόκειται για εθνική προθεσμία παραγραφής που φέρεται ως ευνοϊκότερη για τις φορολογικές αρχές απ' ό,τι η προθεσμία παραγραφής που ισχύει για τους ιδιώτες (βλ., στο ίδιο πνεύμα, απόφαση της 8ης Μαΐου 2008, C-95/07 και C-96/07, Ecotrade, Συλλογή 2008, σ. I-3457, σκέψεις 49 έως 54).

- 43 Αντιθέτως, η αρχή της αποτελεσματικότητας θα παραβιαζόταν στην περίπτωση που οι εταιρίες Goossens δεν θα είχαν ούτε το δικαίωμα να τους επιστραφεί η σχετική επιβάρυνση εντός της πενταετούς προθεσμίας ούτε, κατόπιν αγωγής για την αναζήτηση των αχρεωστήτως καταβληθέντων ασκηθείσας από τον F. Bosschaert κατά των ανωτέρω εταιριών μετά τη συμπλήρωση της εν λόγω προθεσμίας, τη δυνατότητα να στραφούν αναγωγικώς κατά του Δημόσιου, οπότε μόνον οι ενδιάμεσες αυτές εταιρίες θα έφεραν τις καταλογιστέες στο Δημόσιο συνέπειες των αχρεωστήτων καταβολών των φορολογικών επιβαρύνσεων.
- 44 Πάντως, στην υπόθεση της κύριας δίκης, κατά το αιτούν δικαστήριο και αντιθέτως προς αυτό που η Βελγική Κυβέρνηση υποστήριξε με τις γραπτές παρατηρήσεις της, αν οι εταιρίες Goossens είχαν υποχρεωθεί δικαστικώς να αποδώσουν στον F. Bosschaert τις εισφορές που τους είχαν αχρεωστήτως καταβληθεί, θα μπορούσαν να αναζητήσουν τα ποσά αυτά από το Δημόσιο, ασκώντας κατά του τελευταίου όχι ευθεία αγωγή για την αναζήτηση των αχρεωστήτως καταβληθέντων, δεδομένου ότι η απαίτηση αυτή θα είχε ήδη παραγραφεί βάσει της ειδικής πενταετούς προθεσμίας παραγραφής, αλλά αγωγή εξ αναγωγής. Συγκεκριμένα, κατά το αιτούν δικαστήριο, δεν έχουν παραγραφεί οι απαιτήσεις εξ αναγωγής που οι εταιρίες Goossens επιδίωξαν με τις αγωγές που άσκησαν στις 21 Νοεμβρίου 2007 κατά του Βελγικού Δημοσίου.
- 45 Κατά συνέπεια, στο δεύτερο ερώτημα στην υπόθεση C-96/10 πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν αποκλείει εθνική ρύθμιση η οποία, σε περιστάσεις όπως αυτές της κύριας δίκης, παρέχει σε ιδιώτη μακρότερη προθεσμία για να αναζητήσει φορολογικές επιβαρύνσεις από άλλον ιδιώτη που είχε παρέμβει ως ενδιάμεσος, στον οποίο τις κατέβαλε αχρεωστήτως και ο οποίος τις εξόφλησε για λογαριασμό του πρώτου υπέρ του Δημοσίου, ενώ, αν τις είχε καταβάλει ευθέως στο Δημόσιο, η απαίτηση του ιδιώτη αυτού θα υπέκειτο σε βραχύτερη προθεσμία αναζήτησεως, αποκλίνουσα από το κατά το κοινό δίκαιο καθεστώς της αναζήτησεως των αχρεωστήτως καταβληθέντων, όταν οι ιδιώτες που ενήργησαν ως ενδιάμεσοι όντως δύνανται να αξιώσουν από το Δημόσιο τα ποσά που ενδεχομένως κατέβαλαν υπέρ άλλων ιδιωτών.

Επί του δευτέρου ερωτήματος στην υπόθεση C-89/10 και του τρίτου ερωτήματος στην υπόθεση C-96/10

- 46 Με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί στην ουσία να διευκρινιστεί αν, σε περιστάσεις όπως αυτές των κύριων δικών, η από το Δικαστήριο διαπίστωση, με προδικαστική απόφαση, της ασυμβατότητας του αναδρομικού χαρακτήρα της επίμαχης εθνικής ρυθμίσεως με το δίκαιο της Ένωσης ασκεί επιρροή όσον αφορά το χρονικό σημείο ενάρξεως της προθεσμίας παραγραφής που προβλέπεται στην εσωτερική έννομη τάξη για τις απαιτήσεις κατά του Δημοσίου.
- 47 Πρώτον, πρέπει να διευκρινιστεί ότι, όπως ο γενικός εισαγγελέας παρατήρησε στο σημείο 55 των προτάσεών του, το ζήτημα του καθορισμού του χρονικού σημείου ενάρξεως της προθεσμίας παραγραφής εμπίπτει κατ' αρχήν στο εθνικό δίκαιο. Συγκεκριμένα, κατά πάγια νομολογία, η τυχόν διαπίστωση από το Δικαστήριο παραβίασεως του δικαίου της Ένωσης κατ' αρχήν δεν ασκεί επιρροή όσον αφορά το χρονικό σημείο ενάρξεως της προθεσμίας παραγραφής (βλ. προαναφερθείσα απόφαση *Iaia* κ.λπ., σκέψη 22 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 48 Δεύτερον, αντιθέτως προς αυτό που υποστηρίζουν οι ενάγοντες των κύριων δικών και κατά πάγια νομολογία, μια προδικαστική απόφαση έχει αμιγώς αναγνωριστική και όχι πρωτογενή αξία, οπότε τα αποτελέσματά της, κατ' αρχήν, ανατρέχουν στην ημερομηνία ενάρξεως της ισχύος του κανόνα που ερμηνεύθηκε (βλ. απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2008, *C-2/06, Kempter*, Συλλογή 2008, σ. I-411, σκέψη 35 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 49 Όσον αφορά το χρονικό σημείο ενάρξεως της προθεσμίας παραγραφής, αληθεύει ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, μέχρι την ημερομηνία ορθής μεταφοράς μιας οδηγίας, το κράτος μέλος που δεν έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του δεν δύναται να αντιτάξει ότι είναι εκπρόθεσμο το κατ' αυτού ένδικο βοήθημα που ιδιώτης άσκησε για την προστασία των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζουν οι διατάξεις της οδηγίας αυτής, η δε προθεσμία ασκήσεως ενδίκου βοηθήματος του εθνικού δικαίου δύναται να αρχίσει να τρέχει μόνον από την ημερομηνία αυτή (βλ. απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991, *C-208/90, Emmott*, Συλλογή 1991, σ. I-4269, σκέψη 23).

- 50 Παρά ταύτα, με πάγια νομολογία μεταγενέστερη της προαναφερθείσας αποφάσως Emmott, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι το κράτος μέλος που δεν έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του δύναται να αντιτάσσει αποκλειστικές προθεσμίες σχετικά με τα ένδικα μέσα που έχουν ασκηθεί κατ' αυτού, ακόμη και όταν, κατά την ημερομηνία ασκήσεως των ενδίκων αυτών μέσων, δεν είχε ακόμη μεταφέρει ορθώς την επίμαχη οδηγία, κρίνοντας ότι η λύση που δόθηκε με την προαναφερθείσα απόφαση Emmott δικαιολογούνταν από τις ειδικές περιστάσεις της υποθέσεως εκείνης, όπου η αποκλειστική προθεσμία είχε καταλήξει στο να στερήσει παντελώς την αιτούσα της κύριας δίκης από τη δυνατότητα να προβάλει το δικαίωμά της βάσει μιας οδηγίας (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Iaiia κ.λπ., σκέψη 19 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 51 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι το δίκαιο της Ένωσης αποκλείει τη δυνατότητα μια εθνική αρχή να αντιτάξει τη συμπλήρωση εύλογης προθεσμίας παραγραφής μόνον αν η συμπεριφορά των εθνικών αρχών σε συνδυασμό με την ύπαρξη προθεσμίας παραγραφής καταλήγει στο να στερήσει παντελώς ένα πρόσωπο από τη δυνατότητα να επικαλεστεί τα δικαιώματά του ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων (βλ., στο ίδιο πνεύμα, προαναφερθείσες αποφάσεις Barth, σκέψη 33, και Iaiia κ.λπ., σκέψη 21).
- 52 Στις υποθέσεις των κύριων δικών, κατά το αιτούν δικαστήριο, η προθεσμία παραγραφής άρχισε να τρέχει την 1η Ιανουαρίου 1998, για να συμπληρωθεί στις 31 Δεκεμβρίου 2002, ενώ η προαναφερθείσα απόφαση van Calster κ.λπ. δημοσιεύθηκε μόλις στις 21 Οκτωβρίου 2003, δηλαδή σαφώς μετά τη συμπλήρωση της ειδικής πενταετούς προθεσμίας παραγραφής. Παρά ταύτα, ο καθορισμός της 1ης Ιανουαρίου 1998 ως του χρονικού σημείου ενάρξεως της εν λόγω προθεσμίας δεν μπόρεσε να στερήσει παντελώς τους ενδιαφερόμενους από τη δυνατότητα να προβάλουν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων τα δικαιώματα που έχουν βάσει του δικαίου της Ένωσης, όπως τούτο αποδείχθηκε με τις αγωγές που ασκήθηκαν ενώπιον των βελγικών δικαστηρίων στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η προαναφερθείσα απόφαση van Calster κ.λπ.
- 53 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, στο δεύτερο ερώτημα στην υπόθεση C-89/10 και στο τρίτο ερώτημα στην υπόθεση C-96/10 πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, σε περιστάσεις όπως αυτές των κύριων δικών, η από το Δικαστήριο διαπίστωση, με προδικαστική απόφαση, της ασυμβατότητας του αναδρομικού χαρακτήρα της επίμαχης εθνικής ρυθμίσεως με το δίκαιο της Ένωσης δεν ασκεί επιρροή όσον αφορά το

χρονικό σημείο ενάρξεως της προθεσμίας παραγραφής που προβλέπεται στην εσωτερική έννομη τάξη για τις απαιτήσεις κατά του Δημοσίου.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 54 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους των κύριων δικών τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον τουαιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το δίκαιο της Ένωσης δεν αποκλείει, σε περιστάσεις όπως αυτές των κύριων δικών, την εφαρμογή πενταετούς προθεσμίας παραγραφής, που προβλέπεται στην εσωτερική έννομη τάξη για τις απαιτήσεις κατά του Δημοσίου, όσον αφορά την αναζήτηση φορολογικών επιβαρύνσεων που καταβλήθηκαν κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης βάσει ενός «μικτού συστήματος ενισχύσεων και φορολογικών επιβαρύνσεων».
- 2) Το δίκαιο της Ένωσης δεν αποκλείει εθνική ρύθμιση η οποία, σε περιστάσεις όπως αυτές της κύριας δίκης, παρέχει σε ιδιώτη μακρότερη προθεσμία για να αναζητήσει φορολογικές επιβαρύνσεις από άλλον ιδιώτη που είχε παρέμβει ως ενδιάμεσος, στον οποίο τις κατέβαλε αχρεωστήτως και ο οποίος τις εξόφλησε για λογαριασμό του πρώτου υπέρ του Δημοσίου, ενώ, αν τις είχε καταβάλει ευθέως στο Δημόσιο, η απαίτηση του ιδιώτη αυτού θα υπέκειτο σε βραχύτερη προθεσμία αναζήτησεως, αποκλίνουσα από το κατά το κοινό

δίκαιο καθεστώς της αναζήτησεως των αχρεωστήτως καταβληθέντων, όταν οι ιδιώτες που ενήργησαν ως ενδιάμεσοι όντως δύνανται να αξιώσουν από το Δημόσιο τα ποσά που ενδεχομένως κατέβαλαν υπέρ άλλων ιδιωτών.

- 3) Σε περιστάσεις όπως αυτές των κύριων δικών, η από το Δικαστήριο διαπίστωση, με προδικαστική απόφαση, της ασυμβατότητας του αναδρομικού χαρακτήρα της επίμαχης εθνικής ρυθμίσεως με το δίκαιο της Ένωσης δεν ασκεί επιρροή όσον αφορά το χρονικό σημείο ενάρξεως της προθεσμίας παραγραφής που προβλέπεται στην εσωτερική έννομη τάξη για τις απαιτήσεις κατά του Δημοσίου.

(υπογραφές)